

SVERIGES GEOLOGISKA UNDERSÖKNING

SER. C.

Avhandlingar och uppsatser.

N:o 462.

ÅRSBOK 38 (1944) N:o 4.

TORRSUBSTANSTILLGÅNG OCH
VATTENHALT I TORVMARKER
I SÖDRA SVERIGE

AV

GUNNAR ASSARSSON

Pris 1.00 kr.

STOCKHOLM 1944
KUNGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER
442683

SVERIGES GEOLOGISKA UNDERSÖKNING

SER. C.

Avhandlingar och uppsatser.

N:o 462.

ÅRSBOK 38 (1944) N:o 4.

TORRSUBSTANSTILLGÅNG OCH
VATTENHALT I TORVMARKER
I SÖDRA SVERIGE

AV

GUNNAR ASSARSSON

STOCKHOLM 1944

KUNGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER

442683

Innehåll.

	Sid.
Inledning	3
Vattenhalten hos torvslagen i torvmarkerna	5
Torrsubstansförrådet i torvmarkerna inom södra Sverige	13
Större torvmarksenheter inom Göta- och Svealand utom Dalarna	18
Tabell 6. Torvmarksenheter i södra Sverige med minst 1 million ton torrsubstans	22
Anförd litteratur	26

Inledning.

Under senaste årtiondena har nedlagts ett intensivt tekniskt och vetenskapligt arbete för rationellt utnyttjande och förädling av bränsle. Många bränsleförsörjningsfrågor ha härigenom bringats i annat läge. Detta gäller icke minst, då torvtillgångarna skola användas för utvinnande av bränslematerial eller tjäna som råvarukälla vid framställning av betydelsefulla produkter. Anspråk komma därvid att ställas på en god kännedom om naturförekomsternas egenskaper och läge.

Genom Sveriges geologiska undersökning utfördes under åren 1917—23 en inventering av torvmarkerna inom Götaland och Svealand utom Dalarna. Denna torvinventering hade två syften. Den avsåg att skaffa material för en noggrann beräkning av den i torvmarkerna förhandenvarande torvmassans totala volym och dess fördelning på olika torvjordarter samt för bedömning av vissa kemiska egenskaper. Detta var den s. k. kvantitativa rekognosceringen eller linjeinventeringen. Men dessutom undersöktes samtliga torvmarker, hållande minst 5 har i yta och liggande högst 5 km från viktigare kommunikationsled; detta var den s. k. kvalitativa rekognosceringen, genom vilken en god kännedom om varje större torvmark skulle ernås.

Den kvantitativa inventeringen genomfördes fullständigt beträffande den deluppgift, som omfattade materialet för den kvantitativa beräkningen av torvmarksarealen. Den är redovisad av L. von Post och E. Granlund 1926.

Den slutliga bearbetningen av andra uppgifter, som ingick i torvinventeringens arbetsprogram, blev avbruten genom att nödiga medel ej funnos till förfogande på grund av det ändrade tidsläget och det ringa intresset för torv

från tekniskt håll. I torvarkivet funnos då tillgängliga uppgifter beträffande torvtillgången inom södra Sverige beräknad som volym och uppdelad dels på geologiska torvprovinser, dels på län. Dessutom förelåg en beräkning av odlad torvareal och denna areals fördelning inom olika trakter.

I slutet av 1930-talet blev torvfrågan åter aktuell genom förändringen i landets bränsleförsörjning. Materialet från torvinventeringen togs då ånyo till bearbetning med delvis nya utgångspunkter.

På uppdrag av Ingenjörsvetenskapsakademien utförde Sveriges geologiska undersökning år 1938 en undersökning av tjugo större, över hela landet fördelade torvmarker, vilka skulle utgöra lokaler för vissa tekniska avverkningsprov. Härvid gjordes också undersökning av vattenhalten i dessa. I samband med dessa arbeten genomfördes en punktinventering i syfte att skaffa material för uppskattning av vattenhalten i naturtorven inom södra Sverige. Tekniskt avgörande är ju vad som kan utvinnas i torrsubstansmängd, räknat i vikt per volymenhet, och kvaliteten hos denna torrsubstans. Gäller det en redovisning av den torv, som finnes som bränsletillgång inom ett område, måste omräkningsfaktorn från volym till torrsubstans vara bekant. Denna faktor måste härledas ur prov tagna efter någon bestämd inventeringsprincip. Genom den av Ingenjörsvetenskapsakademien bekostade punktinventeringen blev material insamlat så att nyssnämnda omräkningsfaktor kunde beräknas.

Under fältarbete ha torvgeologerna brukat uppskatta vattenhalten eller »blötheten» hos naturtorven efter en femgradig skala. Genom det insamlade materialet för vattenhaltsbestämning blev det möjligt att överföra denna skala i ungefärliga siffor.

Den tänkbart avverkningsmöjliga totala torvvolymen inom inventeringsområdet faller delvis under odlad torvmarksyta. Av flera skäl torde odlade torvmarksdelar ej komma i fråga vid en eventuell avverkning. Volymberäkningarna måste därför kompletteras med en särskild volymberäkning gällande de odlade delarna. Denna har utförts i samband med de senaste årens torvarbete.

Den kvalitativa torvmarksrekognosceringen utfördes under åren 1917—1923. Vid slutet av denna tid hade omkring två tredjedelar av det avsedda området undersökts. Den avbröts 1923 av skäl, som ovan nämnts. Efter 1923 har regelbunden torvmarksrekognoscering förekommit i samband med det vanliga geologiska kartarbetet och då i allmänhet efter likartade linjer. Undersökningen av torvmarkerna inom vissa delar av Götaland, som ej medhunnits före 1923, hade därför blivit ganska ofullständig. En viss komplettering har utförts under åren 1940 och 1943 inom sydvästra Småland och norra Skåne. Denna kunde dock ej få samma omfattning och samma noggrannhet som tidigare den kvalitativa torvmarksinventeringen, men den är dock tillräcklig för att bilda ett någorlunda säkert underlag för uppskattning av åtminstone de större torvmarkerna. Den tidigare undersökningsbegränsningen till sådana torvmarker, som voro belägna högst 5 km från då för tiden viktigare trafikled, kunde givetvis ej vidhållas, då härigenom en del torvfyndigheter, som lågo i trakter mellan dessa zoner, ej skulle blivit undersökta. Transportproblemet, som föranledde den tidigare begränsningen,

har under de senaste två årtiondena undergått en avsevärd förändring. Dessutom ställer numera det industriella tillgodogörandet i vissa fall andra krav på vad som skall kallas avverkningsbar torvmarksenhet. Den förskjutning, som härvid framkommit vid bedömning av torvmarkerna, har givetvis påverkat det arbetsschema, som följts under senare års torvmarksundersökningar.

Under de senaste årens framsteg inom avverkningstekniken för torv uppstod önskvärdheten att känna de större torvmarksenheterna inom landet. På basis av äldre och nyare torvmarksundersökningar har därför gjorts en sammanställning av tillgängligt material av torvmarksenheter med torrsubstansmängd av en million ton och däröver.

Vattenhalten hos torvslagen i torvmarkerna.

Vid insamlandet av prov för vattenhaltsbestämning i torvlagerföljder har en punktinventering använts. Vid en riktigt genomförd sådan undersökning bör man tillse, att provlokaler och prov fördelade sig efter den volym, som olika torvslag intaga i olika trakter. En direkt fördelning av provlokaler efter torvslagets frekvens var emellertid icke möjlig att genomföra, då vissa trakter med relativt små torvtillgångar sannolikt blivit mycket litet företrädda i provsamlingen. Undersökningsområdet har därför indelats i vissa små delar, från vilka vid provinsamlandet de vanliga torvslagen skulle vara om möjligt väl företrädda. Men även i detta fall måste provarbetet modifieras för att kunna medhinnas inom rimlig tid. Hur provpunktsystemet är fördelat, åskådliggöres i kartsbild fig. 1.

Bestämning av vattenhalten i torven i mossarnas olika skikt har flera vanskligheter. Förutsättningen för att vattenhalten skall kunna beräknas ur insamlade prov är, att inga tillfälliga faktorer påverka resultaten. En fråga, som då kommer i förgrunden, gäller, huruvida vattenhalten i torven är årstidspåverkad. Det har hittills varit brukligt att räkna med att det djup, till vilket tjälbildning, infiltrering, avrinning och avdunstning öva inflytande på vattenhushållningen i torvskikten, ej överstiger 0.5 m. Några systematiska observationer äro ej gjorda rörande detta spörsmål, men man kan utan större fel räkna med att årstidsvariationerna i vattenhalten i skikt djupare än 0.5 m äro obetydliga inom södra Sverige.

Insamlingen av prov för laboratoriebestämning av vattenhalten måste alltid medföra många felmöjligheter, om det ställes krav på stor noggrannhet i bestämningen. Meningen med provtagningen är dock ej detta, utan den är att söka få en god överblick över vattenhalten i lagerföljdens olika skikt. Nu innebär en provtagning över huvud taget en förändring av torvens struktur, hur denna provtagning än utföres. Praktiskt uppkomma alltid förändringar genom sammanpressning, avrinning o. d., så fort en mindre del av ett skikt avlägsnas. Själva provtagningstekniken måste dock vara sådan, att den kan företagas i fält på enklaste sätt. Efter en del provborrningar med det Hillerska

†—442683. S. G. U., Ser. C, N:o 462. Assarsson.

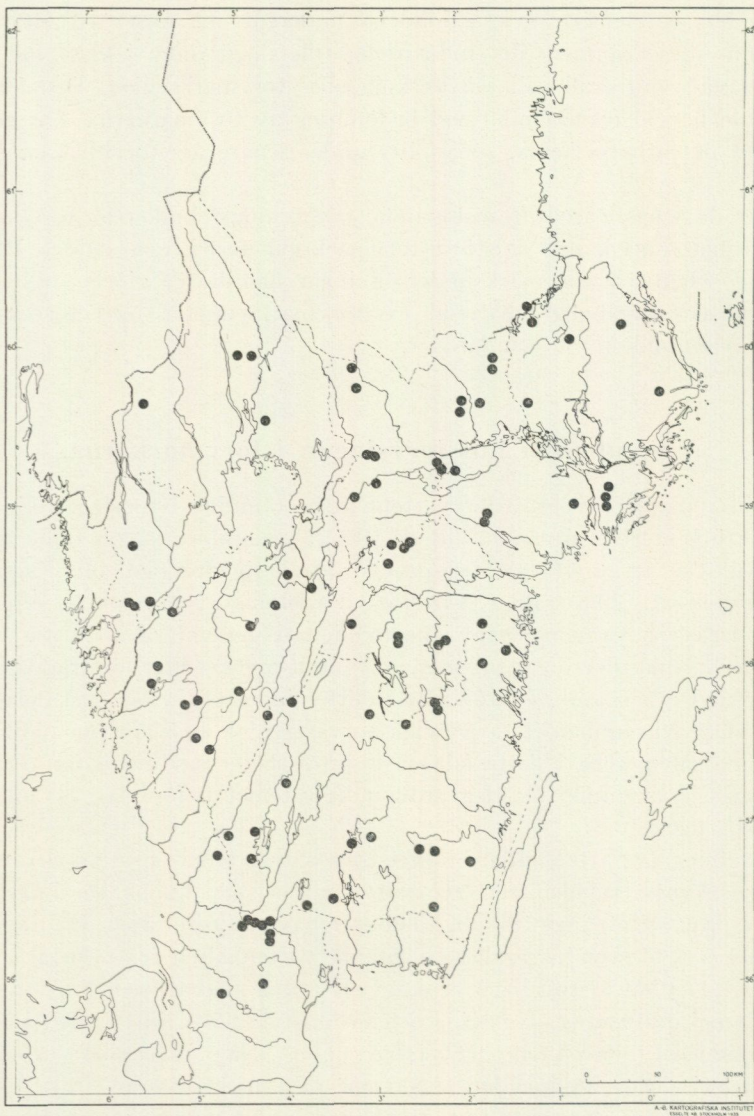

Fig. 1. Översiktskarta över lokaler för provtagning för vattenhaltsbestämning i naturtorv inom södra Sverige. Varje punkt motsvarar en eller flera provprofiler.

torvborret och samtidigt därmed utförd provtagning med spade var det tydligt, att prov för vattenhaltsbestämning i torv i de flesta fall mycket väl kunde upphämtas ur torvmarkerna med Hillerska torvborret. Det måste dock överlämnas åt fältgeologen att avgöra, när ett prov var fullgott eller måste förkastas. I denna provtagningsteknik finns en avsevärd svårighet, nämligen den att upphämta prov från mycket vattenrika skikt i torvmarkerna. Bortser man från denna omständighet och räknar med att detta är undantagsfall, så torde

det enkla tillvägagångssättet för provtagning medelst torvborret vara tillräckligt noggrant för att kunna lämna en god överblick över torvskiktens vattenhalt.

På provlokaler ha proven i allmänhet insamlats så, att de i görlig mån skola representera torvmarker eller delar av dessa, som ej varit påverkade av dränering. Proven ha hämtats från varje meter i den avsedda borrhålets skiktserie och ha vanligen omfattat 0.3—0.5 m av borrhålets kärnan. Olika torvslag och olika förmultningsgrader ha skilts åt vid provtagningen.

Sedan proven upphämtats med torvborret, överfördes de till burkar med tättslutande lock och sändes till laboratoriet för vattenbestämning, som utfördes genom provets torkning på vattenbad, pulvrisering och färdigtorkning i torkskåp vid 110° till konstant vikt.

Vid beräkningen av vattenhalten har den i proven ingående torrsubstansmängden tagits som enhet. Enligt numera införd terminologi kallas den vattenmängd, som finnes per enhet torrsubstans för *v a t t e n k v o t*. Ett prov med lika delar vatten och torrsubstans (alltså 50 % av hela provmassan är vatten) har vattenkvoten 1; ett prov med 1 del torrsubstans och 10 delar vatten (91 % av massan är vatten) har vattenkvoten 10.

För att kunna överblicka torvslagets variation i vattenhalt måste en del torvslag och förmultningsgrader sammanföras. Nedanstående indelning har följts i föreliggande arbete.

Torvslagen ha delats i vitmosstorv och kärrtorv. Av de förra ha särskilts två typer, där förmultningsgraden blir utslagsgivande för indelningen, nämligen vitmosstorv lågförmultnad (hit hör även starrmosstorv lågförmultnad) och vitmosstorv högförmultnad. Kärrtorvslagen ha på grund av provens fördelning måst omfatta samtliga kärrtorvslag oavsett förmultningsgrad.

Förmultningsgraderingen har skett efter den tiogradiga skala,¹ som under många år använts vid Sveriges geologiska undersökning (L. von Post och E. Granlund 1926 sid. 29). Skiljegränsen i förmultningsgrad mellan låg- och högförmultnad vitmosstorv har satts vid H5—H6, då H5-torv knappast är användbar till bränttorv av vissa slag, medan H6-torv lämnar åtminstone en mindre god sådan.

Torvslagen ha alltså i föreliggande arbete vid bestämning av vattenhalten i naturtorven sammanförts till följande grupper:

- vitmosstorv H1—5 jämte starrmosstorv H1—5,
- vitmosstorv H6—10,
- kärr-, starr- och skogskärrtorv (H4—10) jämte starrmosstorv H6—10.

Vid en sammanställning av observationer av detta slag måste ihågkommas, att antalet prov ej kan utgöra någon reell beräkningsnorm. På grund av provtagningstekniken måste de för analys insamlade proven omfatta 0.2—0.5 m av torvborrets kanna. Varje beräkning av vattenhalten har därför utförts med iakttagande av de reduktioner, som varierande provlängder och vattenhalter måste medföra.

¹ H1: fullständigt dyfri torv . . . H5: tämligen dyhaltig torv; växtstruktur fullt tydlig, men något beslöjad . . . H10: helt dyrtad torv; ingen växtstruktur framträder.

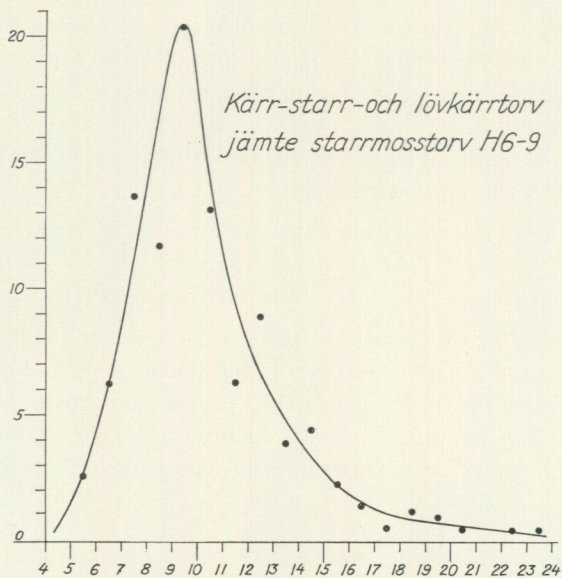
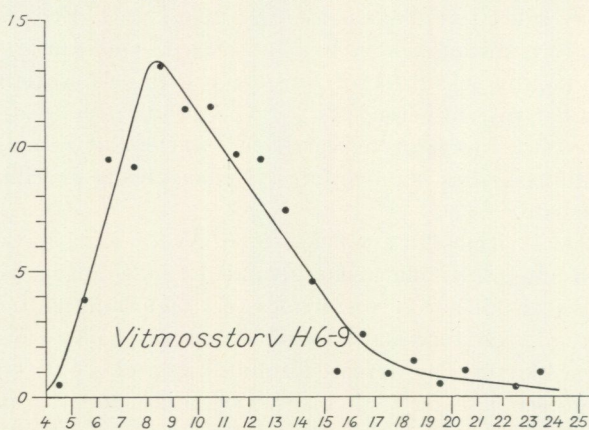
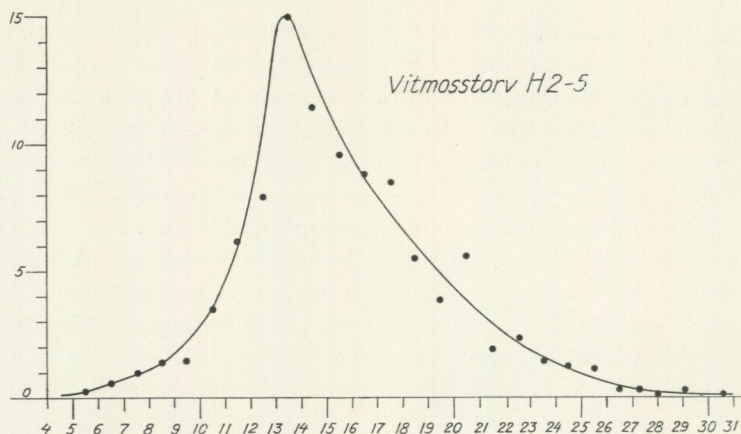

Fig. 2.

Fig. 1. Översikt över vattenhalten i torvslagen i södra Sverige. Höjdskala: provmeter med samma vattenkvot i procent av summa provmeter. Längdskala: vattenkvot (vattenhalt per enhet torrs substans).

För att ingen överrepresentation av viss del av torvprovinserna skulle förekomma, måste en utjämning göras. Hela inventeringsområdet har indelats i småområden efter geologiska grunder. Dessa områden ha i allmänhet varit välrepresenterade genom prov från olika lokaler. Med kännedom om torvslagets volymtillgångar inom småområdena kunna då medelvattenkvottalen för torvslagen beräknas för torvprovins eller län eller hela inventeringsområdet.

Vid medelhaltsberäkning av torrsubstansen inom inventeringsområdet har det visat sig, att medelvattenkvoten endast obetydligt varierar om den beräknas på hela området som sådant eller med hjälp av delområden. Detta torde vara belägg för att provpunkterna vid inventeringen fördelats någorlunda tillfredsställande och gör det berättigat att visa hela det samlade materialunderlaget grafiskt sammanställt (Fig. 2, se även IVA tidskr. 1943, s. 278). Här har vattenkvoten valts som längdskala. Som höjdskala har tagits antal provmeter med samma vattenkvot i procent av hela summan provmeter för torvslaget i fråga. Varje hel enhet vattenkvot har bildat bas för en stapel. Varje stapel är alltså ett medeltal för det antal prov, som ha motsvarande hela vattenkvottal. Kurvan är dragen genom mitten på staplarnas översta sida. Här framkommer, hur proven procentuellt fördela sig på olika vattenkvot. Samma fördelning skulle då gälla även frekvensen hos torvslagets vattenkvot in situ. Den uppdragna kurvan går genom ett maximum, som betecknar högsta förekommande antal provmeter med däremot svarande vattenkvot.

Detta maximum är för torvslagen följande

vitmosstorv H1—5:	ca 15 %	av torvmängden	har vattenkvoten	13—14
» H6—10:	» 13 %	»	»	8—9
kärrtorvslag:	» 20 %	»	»	9—10.

Kurvorna äro, som synes av fig. 2, ej symmetriska omkring detta maximum. Frekvensen av prov med högre vattenkvot är större än proven med lägre vattenkvot. Kurvornas ej symmetriska förlopp omkring maximum får hänföras till att naturfuktig torv måste ha en ganska högt liggande undre gräns för vattenkvot, då däremot den övre gränsen kan sträcka sig ganska långt mot rent vatten.

En översikt över vattenkvoten hos torvslagen inom olika torvprovinser¹ meddelas i Tab. 1. Där är angivet det antal prov, som ligger till grund för medelvärdesberäkningarna. Medeltalet är dock ej beräknat på dessa siffror enbart, utan hänsyn har tagits till den volym, som vederbörande torvslag intager inom området. Medelvärdesberäkningen behandlas ytterligare nedan. Hur proven fördela sig på vattenkvoterna framgår av Tab. 2.

Till dessa båda tabeller skall fogas följande anmärkning. Proven ha insamlats med avsikt att bilda utgångspunkt för beräkning av tillgången på torrsubstans i hela torvmassan inom södra Sverige. Av den totala torvmassan är emellertid en del tagen i anspråk för odling, en del bearbetas tekniskt för strö- och brännortvberedning. I båda fallen har vattenhalten i ytlagren påverkats genom

¹ Ang. inventeringsområdets indelning i torvprovinser hänvisas till L. von Post och E. Granlund SGU Ser. C. nr 335, 1926.

Tabell 1. Sambandet mellan fältobservation av blöthetsgrad (B) i orörd torv-
Medelvärde för

Torvprovins	Kärrtorv						Medel- värde vkv
	B 3		B 3—4		B 4		
	vkv	antal prov	vkv	antal prov	vkv	antal prov	
I. Götalands försumpningsområde	9.0	50	18.5	3	—	—	9.5
II. Vänerområdet	9.0	61	13.5	6	—	—	9.0
III. Svealands försumpningsområde	10.0	26	—	—	21.0	2	10.0
IV. Götalands högre försjöområde	10.0	15	—	—	—	—	10.0
V a, V b. Svealands högre västra och östra fornsjöområden	9.5	29	14.0	3	15.0	4	10.0
VI. Götalands lägre försjöområde	9.5	18	10.0	4	—	—	10.0
VII. Svealands lägre försjöområde	9.5	24	13.0	2	—	—	10.0
VIII, IX, X. Skånes, Västergötlands, Östergötlands kalkområde	8.0	20	10.5	1	—	—	8.0

Tabell 2. Provmeter med olika vatten-

Torvprovins	Vattenkvot	Kärrtorv Provmeter						
		5, 6	7, 8	9, 10	11, 12	13, 14	15, 16	17, 18
I. Götalands försumpningsområde	2.3	5.3	9.8	1.5	1.5	1.5	—	0.5
II. Vänerområdet	1.7	7.8	6.5	7.4	5.5	0.5	0.5	—
III. Svealands försumpningsområde	—	3.7	4.2	1.5	0.5	1.3	—	0.5
IV. Götalands högre försjöområde	1.5	2.5	1.5	1.0	—	—	0.5	0.5
V a, V b. Svealands högre västra och östra fornsjöområden	0.7	1.5	5.3	2.4	3.0	—	1.5	0.5
VI. Götalands lägre försjöområde	—	2.8	3.8	3.0	0.6	—	0.2	—
VII. Svealands lägre försjöområde	1.2	2.1	4.5	2.8	1.0	0.5	—	—
VIII, IX, X. Skånes, Västergötlands, Östergötlands kalkområde	2.5	2.5	4.3	0.8	—	—	—	—

Torvprovins	Vattenkvot	Vitmosstorv, Prov-			
		7, 8	9, 10	11, 12	13, 14
I. Götalands försumpningsområde	—	0.2	3.0	3.8	12.3
II. Vänerområdet	—	0.2	1.5	7.4	7.8
III. Svealands försumpningsområde	—	—	0.6	4.1	4.9
IV. Götalands högre försjöområde	—	0.5	1.6	1.9	3.2
V a, V b. Svealands högre västra och östra fornsjöområden	—	—	1.2	3.4	4.1
VI. Götalands lägre försjöområde	—	—	0.4	3.3	4.0
VII. Svealands lägre försjöområde	—	—	1.3	3.0	9.4
VIII, IX, X. Skånes, Västergötlands, Östergötlands kalkområde	—	—	0.2	2.3	1.4

mark enl. femgradig skala (B 1—5) och analytisk bestämd vattenkvot (vkv).
torvprovinser.

Vitmosstorv, högförmultnad							Vitmosstorv, lågförmultnad						
B 3		B 3—4		B 4		Medel- värde vkv	B 3		B 3—4		B 4		Medel- värde vkv
vkv	antal prov	vkv	antal prov	vkv	antal prov		vkv	antal prov	vkv	antal prov	vkv	antal prov	
11.0	46	14.0	4	22	4	11.0	13.5	63	17.0	24	22	14	14.5
11.0	23	—	—	—	—	11.0	14.0	65	18.0	20	21	10	14.5
11.0	13	—	—	—	—	11.0	15.5	57	19.0	10	22	5	15.5
9.0	24	—	—	—	—	9.0	12.5	23	—	—	—	—	12.5
10.0	31	19.0	5	—	—	10.0	15.0	44	18.5	21	—	—	15.5
8.5	26	—	—	18.5	1	8.5	13.0	24	18.5	8	—	—	14.0
9.0	29	—	—	—	—	9.0	14.0	48	18.0	7	—	—	14.0
8.5	14	—	—	—	—	8.5	12.5	18	18.0	2	—	—	12.5

kvot från provtagning inom torvprovinserna.

		Vitmosstorv, högförmultnad										
		Provmetrar										
21, 22	23, 24	5, 6	7, 8	9, 10	11, 12	13, 14	15, 16	17, 18	19, 20	21, 22	23, 24	25, 26
—	0.5	1.4	2.3	5.4	4.8	4.4	1.4	0.5	0.5	0.5	0.5	0.5
—	—	0.3	1.1	2.2	2.5	0.9	0.5	1.3	—	—	—	—
—	0.5	0.5	1.1	1.4	0.8	1.0	0.5	—	—	—	—	—
—	—	1.0	4.3	2.4	2.3	1.2	—	—	—	—	—	—
0.5	—	0.3	1.3	1.2	2.1	11.7	1.0	0.5	—	1.0	0.5	—
—	—	4.4	4.7	3.0	—	0.4	—	0.5	—	—	—	—
—	—	1.0	5.5	3.7	2.2	0.5	—	—	—	—	—	—
—	—	2.1	0.7	2.1	1.4	—	—	—	—	—	—	—

lågörmultnad
meter

15, 16	17, 18	19, 20	21, 22	23, 24	25, 26	27, 28	29, 30
5.1	7.7	2.8	1.7	1.5	0.5	0.7	0.5
8.2	4.8	4.4	2.0	2.0	—	—	—
5.4	6.2	3.1	1.3	1.0	0.5	—	0.2
1.3	1.2	—	—	—	—	—	—
5.8	4.2	4.7	1.4	0.7	0.5	—	—
1.4	0.6	1.7	0.5	0.5	0.5	—	—
3.9	0.9	3.0	0.2	—	—	—	—
1.9	1.0	—	0.5	—	—	—	—

ingripande i torvmarkens naturliga vattenhushållning. Även om sådana avvattnade torvförekomster till största delen ha undvikits vid provtagningen, ha ett fåtal prov även efter provtagningen utgallrats, då fältanteckningarna visat, att mindre lyckligt vald provlokal förelegat. Den blöthetsgrad,¹ som enligt den av S. G. U. använda 5-gradiga skalan betecknas B₂—3, finnes i orörda torvmarker endast i sällsynta fall. De prov, som fältgeologen insamlat och betecknat B₂—3, ha bildat underlag för beräkning av vattenhalten i torv av denna blöthetsgrad. De uppgå till 10—20 stycken för varje torvslag, fördelade på hela området, eller omkring 3 % av hela borrhade provmeterlängden.

Ur sammanställningen över torvslagens vattenkvot framgår följande.

V i t m o s s t o r v, lågförmultnad (H₁—5), har vid vanlig blöthet (B₃) en vattenkvot liggande mellan 12.5 och 15.5. Den närmast större blötheten B₃—4 visar en vattenkvot mellan 17 och 19, medan den ännu större blötheten B₄ ligger vid vattenkvoten 22. Medelvärde för vattenkvoten för samtliga prov av olika blöthetsgrad är något olika inom torvprovinserna; detta medeltal ligger mellan vattenkvoten 12.5 och 15.5.

V i t m o s s t o r v, högförmultnad (H₆—10), har en vattenkvot mellan 8 och 11 vid normal blöthet B₃. De närmast större blöthetsgraderna äro relativt sällsynta i de insamlade proven; B₃—4 och B₄ torde motsvara en vattenkvot av omkring 15 resp. 20. I genomsnitt inom torvprovinserna ligger vattenkvoten för torvslaget mellan 8 och 11.

K ä r r t o r v s l a g e n vid normal blöthet (B₃) variera mellan 8 och 10.9 i vattenkvot, medan den närmast högre blöthetsgraden B₃—4 har visat ganska stora variationer i vattenkvot 10—18 och de fåtaliga proven på blöthetsgraden B₄ nå upp till vattenkvoten 21. Genomsnittet för de olika torvprovinserna ligger mellan 8 och 10.0 i vattenkvot.

G y t t j a har andra bildningsbetingelser än de vanliga torvjordarterna. Det utmärkande för den är den växlande inblandningen av mineraljordarter. Med avseende på vattenhalten är den därför beroende av sedimentationsbetingelserna på ett helt annat sätt än de vanliga torvjordarterna. Genom att hos gyttjan torrsubbansens specifika vikt stegras med stigande askhalt bli tillfälligheter av lokal natur oftast avgörande för torrsubbansmängden per volymenhet. Bästa översikten över vattenhalten hos gyttjorna nås därför genom kombination av bestämningar av vatten och aska. Materialet, som insamlats för bestämning av vattenkvot i gyttjor, har ej varit tillräckligt för en prövning av hithörande frågor.

Vid jämförelse mellan fältobservationernas blöthetsgrad och den analytiskt bestämda vattenkvoten bör ihågkommas, att fältobservationen endast avser att ge en ungefärlig uppskattning av vattenhalten, dess bestämningsmetod är mycket subjektiv. Detta medför, att många prov kunna gripa över den gräns, som skulle vara den naturliga, om bättre normering hade varit möjlig att genomföra. Detta gäller ej blott de mindre vanliga blöthetsgraderna B₂—3, B₃—4 och B₄ utan givetvis även den normala blöthetsgraden B₃.

¹ L. von Post och E. Granlund 1926; B₁: lufttorrt torv, B₂: något torkad torv, B₃: normalt naturfuktig torv, B₄: blöt torv, B₅: övervägande fritt vatten.

Det hade varit önskvärt att grafiskt framställa vattenkvoten inom varje områdes torvslag var för sig; de relativt fåtaliga proven inom en del torvprovinser ha emellertid ej medgivit detta.

På grundval av det föreliggande materialet har relationen mellan vattenkvot och blöthetsgrad beräknats enligt följande tabell 3.

Tabell 3. Sambandet mellan blöthetsgrad, vattenkvot och torrsubstansmängd för olika torvslag, ungefärliga siffror.

Blöthetsgrad enl. 5-gradig fältbestämningsskala	Vitmosstorv lågförmultn. (H 1—5)		Vitmosstorv högförmultn. (H 6—10), kärrtorv	
	vattenkvot	vikt-% torrsbst.	vattenkvot	vikt-% torrsbst.
1	1	50	0.7	60
2	7	12.5	5	17
2—3	10	9.1	7	12.5
3	14	6.7	10	9.1
3—4	18	5.3	14	6.7
4	22	4.3	18	5.3

En närmare granskning av de faktorer, som påverka vattenhushållningen i torvmarkerna, skulle vara av största intresse i sammanhang med det ovan anförda. Antydningvis kan man finna några allmänna drag av geologisk-klimatologisk natur. Så synes rent siffermässigt kunna framkomma en relation mellan en torvmarks topografiska läge, dess vitmosstorvs vatteninnehåll och den omgivande traktens nederbördssiffra. Det föreliggande materialet har dock ej varit tillräckligt fylligt för att tillåta bestämda slutsatser.

Torrsubstansförrådet i torvmarkerna inom södra Sverige.

Ett av slutmålen för den förut omtalade kvantitativa torvinventeringen var en beräkning av torvmarkernas volyminnehåll av olika torvslag. Volymberäkningar ha förut kortfattat publicerats i Einige Aufgaben der regionalen Moorforschung (L. von Post, S. G. U. Ser. C. Nr 337 (1926) sid. 16). Slutgiltiga arealberäkningar över torvmarksarealer, stödda på torvinventeringens insamlade material, ha offentliggjorts av L. von Post och E. Granlund 1926. I detta arbete behandlas även den procentuella fördelningen av torvvolymen på olika torvslag inom torvprovinserna.

Till dessa arealuppgifter bör fogas en uppgift av praktisk betydelse nämligen areal odlad torvmark. Den sammanställning, som här återgives, har hämtats från torvinventeringens arkivmaterial och återfinnes såsom karta i fig. 3. Å denna återgivas delområdena, vilka bildat stommen vid ovan nämnda medeltalsberäkningar av torrsbstans och vattenkvot. Å kartan finnas inom dessa delområden siffror angivna för den inom delområdet förekommande torvarealen, för den odlade torvarealen i kvkm samt för odlad areal i procent av total torvareal.

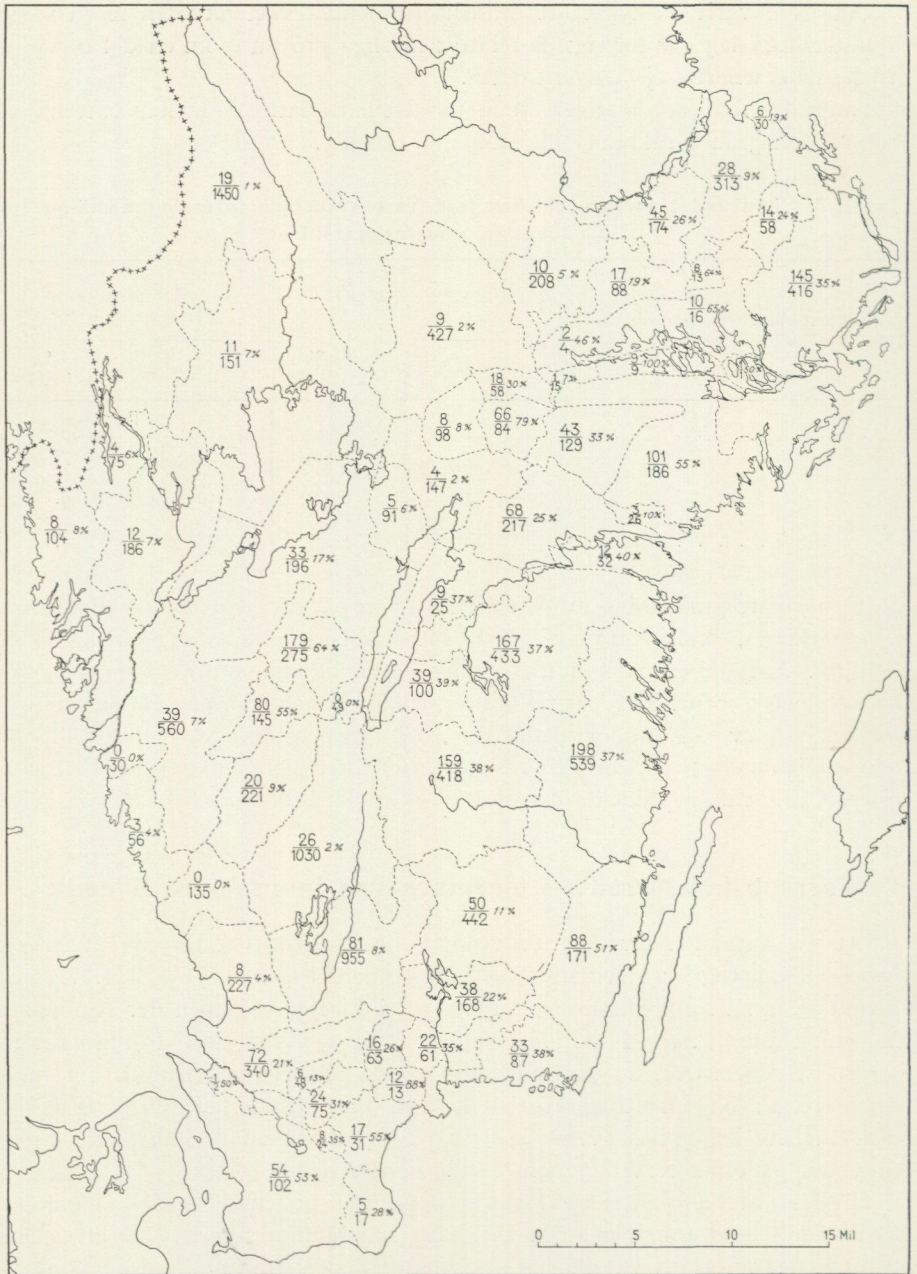

Fig. 3. Odlad torvmarksareal och total torvmarksareal inom södra Sverige. Inom varje på kartan avgränsat område är angivet med upprättstående siffror: övre siffror odlad, nedre siffror total torvmarksareal i km² (avrundade siffror), med kursivsiffror: procent odlad areal av total torvareal (beräknad på primärmaterial). Kartan är konceptkarta ur SGU:s torvinventerings arkiv med några få, senare införda korrekitioner.

För att beräkna den torvvolymin, som finnes inom inventeringsområdet, har man utgå från inventeringens slutsiffror dels för areal, dels för den ur linjesnitten inmätta medelmäktigheten för olika torvslag. Enligt 1917 års arbetsplan avsågs att siffrorna skulle nå en säkerhet av ca 10 % (v. Post-Granlund 1926 s. 21). Genom multiplikation av areal och medelmäktighet erhöles de volymsiffror, som återgivas i tab. 4 efter torvinventeringens kortregister.

Förutsättningen för att totala torvvolymin sålunda skulle erhållas är, att linjesnitten genom torvmarkerna visa samma medeldjup som torvmarkerna ifråga äga, eller att lagerföljder, som i verkligheten ha större medelmäktighet, än dem tillhörande linjesnitt visa, uppvägas av sådana, som på likartat sätt visa mindre mäktighet. Nu inträffar i de flesta fall, att linjerna skära kanter och vikar av torvmarkerna, där man vanligen har skäl antaga, att medelmäktigheten är mindre än i hela torvmarken. Visserligen skulle man kunna lägga hjälplinjer så, att dessas snitt gå genom åtminstone större torvmarkers centrala delar och genom utjämningsräkning rätta den uppkomna avvikelser. Detta skulle dock blivit alltför arbetskrävande och fordrat hög omdömesförmåga hos förrättningsmannen. Det är därför sannolikt, att det enkla linjesystemet ensamt ger torvmarksnitt, som lämna för låga värden i fråga om torvmarkernas medelmäktighet, och man kan sålunda räkna med att den siffra för totala torvvolymin, som erhålles ur linjesnittens medelmäktighet och areal, är en *minimisiffra*.

En annan fråga, som är mera svårbedömd, gäller de olika torvslagens medelmäktighet. För att en god beräkning av de olika torvslagens volym skall kunna utföras, fordras att fördelningen mellan torvslagen skall vara densamma både i linjesnitten och i de av linjerna skurna torvmarkerna, betraktade som enheter. Ha snitten träffat randpartier, måste man räkna med att dessas torvslag avgöra fördelningen mellan de olika torvslagen inom torvmarkerna. Detta måste emellertid medföra, att randpartiernas vanligen mäktigare kärrtorvslag böra bli överrepresenterade till förfång för de större viddernas vitmosstorvslag. Nu ha visserligen mossarnas centrala partier ibland en något skiftande byggnad; det bör dock ej förnekas, att en viss underskattning av vitmosstorvens volym uppkommer. Även i detta fall skulle hjälplinjer lämnat ett något säkrare beräkningsunderlag. Att praktiskt korrigera det uppkommande felet i fördelningen mellan torvslagen hos linjeinventeringens material på något sätt efter den karta, E. Granlund (1932) upprättat över fördelningen mellan högmossa och lagg, har ej varit möjligt. Även beträffande jordarten gytjtja måste man räkna med en mindre god uppskattning. På grund av denna jordarts förekomstsätt blir den underrepresenterad i linjematerialet.

De på linjeinventeringens material grundade beräkningarna för torvslagens volym ha därför okorrigerade sammanförts i Tab. 4.

Torvjordarterna ha indelats i torvslag så som gjorts i tidigare här anförda publikationer. Gyttejordarterna äro gemensamt redovisade. De volymer kalkgyttja, som finnas inom kalkområdena i Västergötland, Östergötland och Skåne jämte Uppland, äro små i förhållande till de övriga gyttejordarterna. De sammanföras för sig i tabell 5.

Tabell 4. Tillgång av torv i torvmarkerna inom södra Sverige under icke odlad naturfuktig torv. Volymmuppgifter å total torvtillgång enl. torvinventeringens

Område	Torrsubstans millioner					
	Starrtorv, dytorv		Skogskärr- torv		Vitmosstorv, högförmultn.	
	ej odlad	odlad	ej odlad	odlad	ej odlad	odlad
I. Götalands försumpningsområde	56.0	10.2	155.2	10.7	206.5	1.9
II. Vänerområdet	30.0	5.3	35.6	12.7	94.4	1.0
III. Svealands försumpningsområde	46.1	0.9	30.8	0.7	125.8	1.0
IV. Götalands högre fornsjöområden	43.7	10.6	58.6	19.0	74.2	3.7
V a, V b. Svealands högre fornsjöområden	42.8	8.7	23.9	4.7	47.0	0.9
VI. Götalands lägre fornsjöområde	33.5	28.2	21.5	16.1	30.1	3.7
VII. Svealands lägre fornsjöområde	22.3	15.1	14.3	9.4	9.7	1.7
VIII, IX, X. Kalkområde i Skåne, Västergöt- land, Östergötland	11.7	28.6	15.3	15.6	7.6	1.8
Avrundad summa ¹	290	110	360	90	600	16
1. Malmöhus län	2.6	3.1	3.1	2.9	2.4	0.2
2. Kristianstad	15.5	5.9	23.9	8.6	25.8	1.5
3. Blekinge	3.5	1.8	4.3	1.5	4.6	0.6
4. Halland	6.6	0.4	23.2	1.1	28.6	0.3
5. Kronoberg	43.3	7.2	49.4	10.0	105.6	2.0
6. Jönköping	35.3	9.1	78.8	11.5	90.2	1.1
7. Kalmar	12.4	13.5	7.2	7.6	17.8	3.6
8. Östergötland	19.1	14.9	14.0	8.9	20.7	0.7
9. Älvsborg	16.9	12.2	67.0	17.3	92.7	0.9
10. Skaraborg	15.6	16.3	13.0	7.1	27.9	1.5
11. Göteborg-Bohus	2.4	0.1	5.1	0.2	12.5	0.1
12. Örebro	22.4	4.3	19.4	1.9	30.8	0.6
13. Södermanland	4.8	3.9	6.7	6.6	10.1	0.9
14. Stockholm	9.6	4.9	7.8	1.1	1.8	0.7
15. Uppsala	16.0	4.6	9.1	0.4	7.0	0.3
16. Västmanland	23.7	1.9	10.5	1.2	15.8	0.4
17. Värmland	35.2	1.4	15.5	0.6	107.5	0.7
Avrundad summa ¹	290	110	360	90	600	16

¹ Vid beräkning av torvvolym och torrsubstans för torvprovinser och för län ha uppstått

Vitmosstorven har uppdelats som förut i två grupper efter förmultningsgrad: högförmultnad med H6—10 och lågförmultnad med H1—5. Detta har gjorts oberoende av läget inom lagerföljderna.

I tab. 4 återgives dels den ur linjeinventeringsmaterialet beräknade torvolymer inom inventeringsområdets olika delar, dels de torrsubstansmängder, som svara häremot, båda mängderna omräknade på sådana torvlager, som ligga under odlad och icke odlad torvyta. För beräkning av torrsubstansmängderna ha använts de värden på medelvattenkvoten, som ovan omtalades och

Tabell 5. Kalkgyttja i million m³.

Malmöhus län	17.8	Älvsborgs län	3.3
Kristianstad	7.5	Skaraborg	31.7
Blekinge	0.3	Örebro	0.3
Jönköping	7.0	Södermanland	0.8
Kalmar	1.0	Uppsala	0.2
Östergötland	18.2	Västmanland	0.3

och odlad torvmarksyta, dels som millioner ton torrsubstans, dels som millioner m³ arkiv; torrsubstansmängd och volym under odlad yta enl. senare beräkningar.

ton		Volym millioner m ³									
Vitmosstorv, lågförmultn.		Gyttja		Starrtorv, dytorv		Skogskärrtorv		Vitmosstorv, högförmultn.		Vitmosstorv, lågförmultn.	
ej odlad	odlad	ej odlad	odlad	ej odlad	odlad	ej odlad	odlad	ej odlad	odlad	ej odlad	odlad
135.0	0.4	195	25	590	102	1,610	112	2,517	23	2,047	6.4
78.5	—	181	45	300	53	355	127	1,110	12	1,226	—
78.9	—	300	17	518	10	345	8	1,501	12	1,292	—
48.6	0.1	347	76	470	115	629	204	757	37	666	0.8
32.0	—	294	50	470	97	262	52	521	10	524	—
11.5	0.1	716	356	366	310	235	176	276	37	166	0.8
7.5	0.04	387	203	245	166	155	103	94	17	109	0.5
5.3	0.07	175	89	106	260	137	142	72	18	71	1.1
400	0.7	2,600	860	3,070	1,110	3,730	920	6,850	170	6,100	10
1.0	0.03	75	35	29	34	34	32	26	2	16	0.4
23.8	0.4	134	80	143	51	207	75	296	16	330	6.4
1.6	—	95	51	35	17	43	15	52	7	23	—
15.7	—	17	4	66	4	234	11	403	3	276	—
59.4	0.04	270	26	465	77	532	107	1,229	22	861	0.6
73.5	0.01	236	39	397	102	884	129	970	12	1,050	0.2
6.2	0.02	339	177	127	136	74	78	156	32	82	0.3
6.2	0.02	259	101	222	172	164	103	197	7	104	0.5
61.2	0.07	183	68	155	112	615	159	1,054	11	914	0.6
25.7	0.01	84	30	173	179	146	79	279	15	402	0.1
4.9	—	26	0.1	27	2	58	3	125	1	77	—
39.3	—	116	42	252	48	220	21	390	7	655	—
4.8	—	136	96	57	47	79	73	88	8	69	—
2.3	0.03	136	54	107	52	87	13	19	7	34	0.5
4.3	—	145	23	154	43	88	4	74	3	77	—
10.3	—	134	20	270	22	121	14	175	4	164	—
63.0	—	214	15	396	15	176	7	1,336	8	1,009	—
400	0.6	2,600	860	3,070	1,110	3,760	920	6,870	170	6,140	10

vissa mindre skiljaktigheter, som ej utjämnats; de äro i detta sammanhang oväsentliga.

som beräknats genom en gruppering av områdena i smådelar med känd medelvattenkvot och överföring av denna medelvattenkvot till de större områdesdelarnas under iakttagande av nödig proportionalitet till de ingående torvvolymerna.

För brännortvillgångar av kärrtorvkaraktär utvisa inventeringssiffrorna, att mellan en fjärdedel och en femtedel av inventeringsområdets kärrtorv ej borde komma med i beräkningen, på grund av att överliggande ytor äro odlade. De högsta talen för sådana odlade torvmarker finnas i Kalmar, Östergötlands, Södermanlands, Älvsborgs och Skaraborgs län. Emellertid måste man nog av avverkningspraktiska skäl anse, att siffran för kärrtorv under odlad torvmarksyta bör sättas högre, och härigenom minskas den tänkbart avverkningsmjöjligen kärrortvillgången något. För högförmultnad vitmosstorv är denna för odling bortfallande torvmängd självfallet en obetydlighet, då sådan torv sällan odlas med större framgång.

Rent siffermässigt är torvtillgången av högförmultnad vitmosstorv något större än tillgången av den lågförmultnade. Någon hänsyn har härvid ej tagits till torvens växlingar i förmultningsgrad i samband med mäktighet och läge hos skikten. Möjligt är, att kvalitetsskillnaden i olika färdiga brännprodukter, där ingående vitmosstorvs förmultningsgrad hittills varit av stor betydelse, i framtiden kommer att bli mindre avgörande.

De största tillgångarna av de närmast som brännstorv räknade högförmultnade vitmosstorvlagren finnas inom Kronobergs, Jönköpings, Älvsborgs och Värmlands län.

Volymen lågförmultnad strötorv har av L. von Post (1923, sid. 327) uppgivits till 4,300 millioner m³, omfattande »hela den s. k. yngre vitmosstorven och vissa delar av den odelade vitmosstorven». Mindre lämpligt liggande lågförmultnade vitmosstorvskikt ha då ej medräknats. Den totala tillgången av lågförmultnad vitmosstorv är enligt torvinventeringens registerkort för den lägst förmultnade (H1—3) och för den något mer förmultnade (H4—5) 3,200 resp. 3,000 millioner m³ eller ca 200 millioner ton torrsubstans vardera.

Jordarten gytta saknar i detta sammanhang någon betydelse. Dess torrsubstansmängd har ej beräknats av skäl som ovan anförts. Volymsiffrorna för gytta under odlad och icke odlad torvmarksyta ge dock en god uppfattning om dess roll för torvmarkernas bearbetning inom olika trakter.

Ur siffrorna för total volym naturfuktig torv och vikt torrsubstans kan man beräkna medelvattenkvoten för hela inventeringsområdet, som blir

	kärrtorvslag	vitmosstorv	
		högförmultn.	långförmultn.
medelvattenkvot	9.4	10.4	14.3

Det bör här tilläggas, att samma medelvattenkvotsiffror, beräknade direkt ur de insamlade och analyserade fältproven äro resp. 9.5, 10.0 och 14.4, alltså så god överensstämmelse man rimligen kan vänta.

Större torvmarksenheter inom Göta- och Svealand utom Dalarna.

Den tekniska torvutvinningens beroende av samlade avverkningsbara enheter betonades ovan. En uppskattning av en torvmarksenhets tillgång på torrsubstans måste baseras på en god kännedom om vattenhalten hos de ingående torvslagen vid sidan av det vanliga fastställandet av torvvolymerna. För egentlig, följdriktig beräkning av en torvmarksenhets torrsubstansstillgång skulle det då vara önskvärt att bestämning av vatten i torvprov från ifrågasvarande torvmark föreläge. Vid en redogörelse som den här föreliggande, där det avses att lämna en översikt över större torvenheter, är detta ej görligt. Vattenhalten har därför vanligen tagits ur medeltalsberäkningen för den torvprovinsdel, dit torvmarken hör. I de fall, där direkta bestämningar finnas,

ha de begagnats. De ha i själva verket obetydligt avvikit från medelvärdet, som gäller för delområdet.

Vid en grafisk framställning av torvmarksenheter måste alltid en begränsning av dessas antal göras, eftersom antalet enheter stiger hastigt med avtagande arealstorlekar. Skola torvmarksenheter återgivras på en schematisk karta, måste en undre gräns för enhetens storlek sättas i visst förhållande till kartans skala. Ur huvudsakligen avverkningsteknisk synpunkt har här som undre gräns för torvmarksenheten satts 1 million ton torrsubstans, då man vid vissa slag av bearbetning av torvförekomster i större skala räknar med en minimitillgång av denna storlek.

En fråga, som kan vara svår att avgöra entydigt, är vad som skall kallas torvmarksenhet. En beräkning av volymen hos en torvmark förutsätter en god kännedom om bottenförhållanden och areal. Det material, som insamlades vid Sveriges geologiska undersöknings kvalitativa torvinventering, var endast avsett att utgöra en grundval för en orientering beträffande torvmarkernas typer och volymförhållanden. Detta material är det största, som stått till förfogande vid föreliggande utredning. Det ger en god och fullt tillräcklig grundval för en förstahandsberäkning av torrsubstansmängden. Vid Sveriges geologiska undersöknings kartbladsarbete och den kompletterande torvmarksrekognosceringen under 1940 och 1943 har ytterligare material tillkommit. De före torvinventeringen (1917) utförda torvmarksundersökningarna äro utförligt omnämnda av L. von Post och E. Granlund (1926), till vilket arbete hänvisas. Jämsides med torvinventeringens material ha begagnats uppgifter betr. torvmarkerna hämtade från Sveriges geologiska undersöknings beskrivningar till geologiska kartblad, ur Jernkontorets torvingeniörers rapporter till Sveriges geologiska undersökning (ingenjör Th. Palmberg, P. Dusén och T. Olbers omkring 1880—1890), Svenska Mosskulturföreningens publikationer och arkiv samt senaste årens arkiv hos Bränslekommissionen. Ingenjörsvetenskapsakademiens år 1938 utförda rekognoscering av större torvmarker för utläggning av provytor till teknisk bearbetning har även använts. Dessa nu nämnda arbeten ha kritiskt jämförts och äro underlaget för här föreliggande redogörelse.

Där stora torvmarksenheter utan flikig kontur finnas, är en volymlräkning enkel. Svårare blir det, då torvmarken är sönderstyckad av fastmark. Dels kan ifrågasättas, vad som skall räknas till torvmarksenheten, dels måste torvslagen växla mera under inflytande av fastmarken, än vad som normalt förekommer vid större, relativt enhetliga ytor. Skall över huvud en uppskattning av torvmarksvolymen kunna göras, måste en viss schematisering genomföras. I de fall, där resultat från torvinventeringen kunnat jämföras med andra, har dock god överensstämmelse mellan volymsiffror, grundade på de redovisade borrprotokollen, alltid förelegat.

Då här behandlade torvenheter avsett en orientering över vad som kunde industriellt utnyttjas, har endast icke odlad areal medtagits.

Det har visat sig, att torvmarkerna inom vissa trakter varit svåra att beräkna tillfredsställande. Detta gäller särskilt två områden: norra Skåne mellan

Fig. 4. Fördelningen mellan torvmark och fastmark vid Halland—Smålandsgränsen. Kartbilden omfattar Hallandsdelen av ekonomiska kartbl. Hilleshult. Svart: torvmark, ej odlad; vitt: fastmark, sidvallsäng och odlad torvmark.

Hässleholm och Markaryd samt gränstrakten mellan Småland och Halland. I norra Skåne äro torvmarkerna åtskilligt förändrade genom avverkning och odling, sedan de geologiska kartorna upprättades. Vid kompletteringen 1938 och 1940 blevo endast större sammanhängande ytor föremål för revision. I gränstrakterna Småland—Halland äro de tätliggande torvmarkernas inbördes gränser ofta nära nog omöjliga att bestämma. I båda fallen inträder här den egentliga svårigheten, när man försöker avgöra, vad som skulle kunna kallas torvmarksenhet. Kartskissen fig. 4 ger en föreställning om hur Halland närmast gränsen mot Småland ter sig. Det framträdande draget för trakten är den sammanhängande torvmarksmattan, ur vilken fastmarksöar resa sig. Denna karaktär överväger inom två till tre kvmil runt den på fig. 4 återgivna trakten. Mot områdets kanter bli fastmarks- och torvmarkskonturerna mera sammanhängande, de spridda små fastmarksöarna samla sig till större enheter och längre ut från denna del få torvmarkerna den för södra Sverige vanliga, sammanhängande, mera topografiskt bestämda torvmarksytan. Likartade huvuddrag i torvmarkernas topografiska begränsning återfinnas i Markarydstrakten vid gränsen mellan Skåne och Småland. Här finnas ej sådana stora sammanhängande torvmarkstäckten som vid Småland—Hallands-gränsen; de ofta otydligt topografiskt avgränsade torvmarkerna äro här rikligt överströdda med fastmarksöar. Inom dessa båda trakter ha därför endast schematiska beräkningar av torvmarksvolymer kunna ske.

Den efterföljande förteckningen över torvmarksenheter större än 1 million ton torrsubstans är ordnad efter topografiska kartmaterialet. Torvmarkerna ha nummerats i löpande nummerföljd. Samma nummer återfinnas på kartan Tavla 1. I de fall, då markerad olikhet i byggnad konstaterats föreligga i väsentliga delar av torvmarkerna, ha dessa redovisats var för sig. Anmärkning härom finnes under sammanställningen från varje topografiskt kartblad. Beräkningen har utförts så, att en genomsnittsmäktighet har uträknats ur tillgängliga borrhprotokoll, och volymen har erhållits genom enkel multiplikation av detta värde med den areal, som vederbörande torvslag täcker. Torvslagen ha fördelats i två huvudgrupper: a. lågförmultnade mosstorvslag (H1—5), b. kärrtorvslag och högförmultnad mosstorv (H6—10). Vid varje torvmark finnes antecknat, var primäruppgifterna hämtats vid volymberäkningen.

Tabell 6. Torvmarksenheter i södra Sverige med minst 1 million ton torrsubstans.

Förkortningar.

Torvinv.kv. = Sv. geol. unders. Torvinventering, kvalitativa rekogn.

Torvinv.linj. = » » » » linjerekogn.

SGU sen. = » » » rekogn. efter 1923

SGU äldr. = » » » före 1917

SGU t.ing. = » » » torvingenjörernas rapporter 1880—1890 (P. Dusén, Th. Palmberg, T. Olbers)

Mossk. = Svenska vall- och mosskulturföreningens publikationer och arkiv (1942)

IVA = Ingenjörsvetenskapsakademiens rekogn. 1938.

BK = Bränslekommissionens arkiv 1942.

Nedanstående siffror beräknade för icke odlad areal.

Torven har delats i 1) lågförmultnad vitmosstorv, beteckn. H 1-5

2) högförmultnad vitmosstorv och kärrtorvslag, beteckn. H 6-10.

Siffror utan decimal angiva ungefärlig uppskattning.

Nr	Undersökning av	Torvmarkens namn	Medelmäktighet i m		Areal i km ²		Ber. torrsubstans mill. ton		
			H 1-5	H 6-10	H 1-5	H 6-10	H 1-5	H 6-10	total
<i>Top. bl. 5 Lund.</i>									
1	Torvinv. kv.	Rönneholmsmossen a)	0.75	3.0	2.5	2.5	0.1	0.7	2.0
		b)	—	3.0	—	4.5	—	1.2	
2	IVA	Store mosse	1.0	3.8	6.8	6.8	0.5	2.2	2.7
3	Torvinv. kv.	Vissmossen	1.2	3.0	4.4	4.4	0.4	0.7	1.1
a) centrala delen, b) huvudsakl. randpartier i S och V (1921).									
<i>9 Hässleholm.</i>									
4	SGU sen., IVA	Onsen mosse	1.2	2.5	4.3	4.3	0.4	0.8	1.2
5	SGU sen., IVA	Flåssmyr a)	3.5	0.5	1	1	0.2	0.1	
		b)	—	5.5	—	3	—	1.6	
		c)	3.0	2.5	4	4	0.8	1.0	3.7
6	IVA	Emmaljunga mosse	0.8	2.3	7	7	0.6	1.6	2.2
7	IVA	Harpholma mosse	1.5	2.0	3	3	0.4	0.6	1.0
8	IVA	Bröna mosse	2.5	2.0	3	3	0.5	0.5	1.0
a) mellersta tredjedelen, b) södra tredjedelen, c) norra tredjedelen.									
<i>10 Karlshamn.</i>									
9	SGU sen.	Svinöns mosse	2.0	2.5	9	9	1.2	2.2	3.4
10	Mossk., BK	Tyke myr	0.5	4	5	5	0.2	2.0	
<i>14 Ljungby.</i>									
11	SGU sen.; t. ing.	Altasjö stormosse	2.5	2.0	6	6	1	1	2
12	SGU sen.; t. ing.	Hillesjö-kompl. a)	2.5	3.5	4	4	1	1	
		b)	1.5	3.0	6	6	0.5	1.5	
		c)	0.2	3.5	1	1	0.1	0.3	4.4
13	SGU sen.; t. ing.	Kränkeboda- d)	1	4	10	10	1	3.5	
		Stråhult- e)	2	2	6	6	1	1	
		Årshults mossar f)	—	3	—	3.5	—	1	7.5
14	SGU sen.; t. ing.	Grave mosse	2.5	2.5	4	4	0.7	1	1.7
15	SGU sen.; t. ing.	Ljunghult-Hjortseruds mosse	2	2	4	4	0.6	0.7	1.3
16	SGU sen.; t. ing.	Ormalts mosse	3	3	6	6	1.3	1.7	3
17	SGU sen.; t. ing.	Annerstads mosse g)	1.5	3	8	8	0.8	2	
		h)	—	4	—	3	—	1	3.8
18	Torvinv. linj.								
	Mossk.	Väste myr	2	2.5	6	6	0.7	1.3	2
19	SGU sen.	Klomossen	1.5	3.0	4	4	0.4	1.1	1.5
20	SGU t. ing.	Vissle mosse	3	0.5	7	7	0.8	0.7	1.5
a) västra delen b) östra delen c) närmast Hillesjön, d) norra delen e) sydvästra delen f) sydöstra delen g) norra trefjärdedelen h) södra fjärdedelen.									
Se även fig. 4 och text sid. 21.									

Nr	Undersökning av	Torvmarkens namn	Medelmäk- tighet i m		Areal i km ²		Ber. torrsubstans mill. ton		
			H 1-5	H 6- 10	H 1-5	H 6- 10	H 1-5	H 6- 10	total
<i>Top. bl. 15 Vislanda.</i>									
21	SGU sen.	Horsnäs mosse a)	1.5	3.7	7.0	7.0	0.7	2.3	
		b)	—	3.5	—	2.5	—	0.8	3.8
22	SGU sen.	Grimarps mosse	2.0	3.0	7	7	1.0	2.0	3.0
23	SGU sen.	Vake mosse	2.4	2.0	10	10	1.6	1.8	3.4
24	SGU sen.	Vislemossen	1.5	1.8	11	11	1.2	1.8	3.0
a) norra trefjärdedelen, b) södra fjärdedelen.									
<i>19 Landeryd.</i>									
25	SGU sen. Mossk.	Gryteryds mosse	4.5	1.7	5	5	1.5	0.8	2.3
26	SGU sen.	Håknaryds mosse	3.5	1.0	3.5	3.5	0.8	0.3	1.1
27	SGU sen.	Rydikulla mosse	3.0	2.0	4.5	4.5	0.9	0.8	1.7
28	Torvinv. linj.	Snoke mosse	1.3	2.7	4	4	0.3	1.0	1.3
29	SGU sen., Mossk.	Risamossen	3.0	1.0	20	20	3.8	1.7	5.5
30	SGU sen., Mossk.	Ysnö mosse	3.0	1.3	16.5	16.5	1.2	0.8	2.0
31	SGU sen., Mossk.	Ås—Slättö mossar	2.4	1.7	¹ 10	¹ 10	1.5	1.5	3.0
32	SGU sen., Mossk.	Flymossen	2.5	1.2	¹ 16	¹ 16	2.6	1.7	4.3
33	SGU sen., Mossk.	Torsklinge mosse	1.2	2.2	¹ 15	¹ 15	1.1	2.9	4.0
34	SGU sen.	Vidösternmossen	2.5	2.5	3.0	3.0	0.5	0.6	1.1
35	SGU sen.	Dommaryds mosse	1.8	1.8	8.3	8.3	1.0	1.3	2.3
¹ Areal enl. top. kartan.									
<i>20 Växjö.</i>									
36	SGU sen.	Förarp—Klöveraryds mosse	2.0	2.0	5.5	5.5	0.7	1.1	1.8
37	SGU t. ing., BK	Holmboda stormosse	2.5	2.0	5	5	0.8	1.0	1.8
<i>25 Kungsbacka.</i>									
38	SGU sen.	Grimstorps mosse	0.5	3	5	5	0.1	1.2	1.3
<i>26 Gislaved.</i>									
39	SGU sen.	Länge mosse	2.0	3.0	6	6	0.7	1.6	2.3
40	SGU sen.	Hästamossen a)	0.5	3.0	3	3	0.1	1.0	
		b)	1.0	3.0	7	7	0.4	1.8	3.3
41	SGU sen.	Ammamossen	3.0	1.5	5	5	0.9	0.6	1.5
42	SGU t. ing., Mossk.	Anderstorps stormosse	2.5	0.5	23	23	2.5	1.0	3.5
43	SGU t. ing., Mossk., torvinv. linj.	Grålebo stormosse	2.0	1.5	7.5	7.5	1.0	1.0	2.0
44	Mossk.	Mosshults stormosse	3.5	0.5	5.5	5.5	1.2	0.8	2
45	IVA	Kävsjö Store mosse	2.7	1.7	90	90	15	15	30
a) södra tredjedelen, b) norra tvåtredjedelarna.									
<i>27 Nässjö.</i>									
46	SGU äldr., Torv- inv. kv.	Konungsö mosse	2.5	2.0	12	12	1.7	2.3	4
47	SGU äldr., Mossk.	Mörhults mosse	2.5	2.5	8	8	1.5	2	2.5
48	SGU äldr., SGU sen.	Dala mosse a)	1.0	2.0	10	10	0.5	2	
		b)	3.5	1.5	20	20	4	3	9.5
49	Torvinv. linj., SGU äldr.	Stockaryds mosse	3	2	7.5	7.5	1.5	1.5	3
50	SGU äldr., Torv- inv. linj.	Russnäs mosse	—	—	—	—	—	—	—

a) norra och västra delen b) centrala delen.

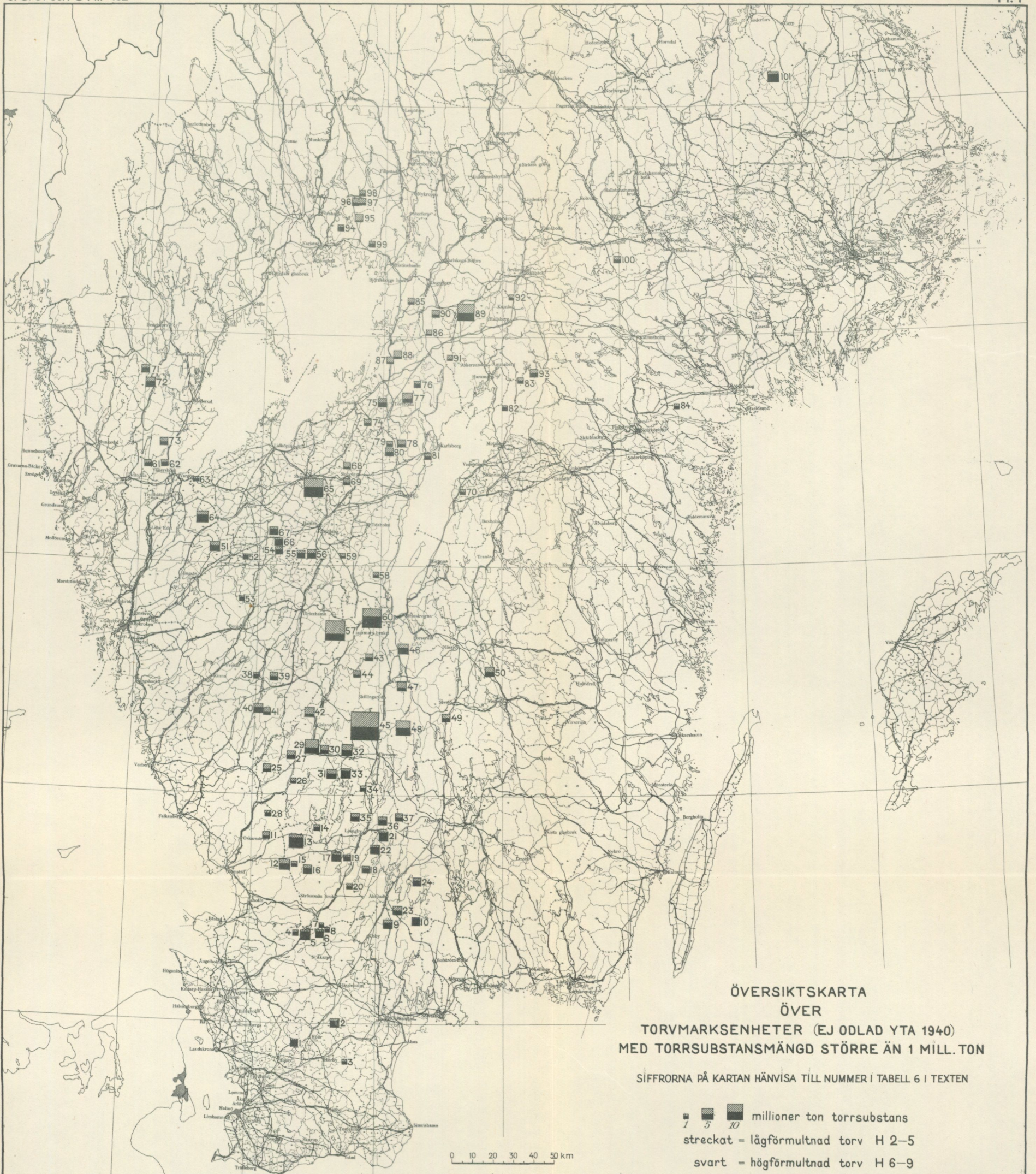
Torvmarkerna 47, 49 och 50 reviderade efter kartans tryckning. Nr 50 numera till största delen odlad.

Nr	Undersökning av	Torvmarkens namn	Medelmäk- tighet i m		Areal i km ²		Ber. torrsubstans mill. ton		
			H 1-5	H 6- 10	H 1-5	H 6- 10	H 1-5	H 6- 10	total
<i>Top. bl. 33 Borås.</i>									
51	Torvinv. kv.	Vare—Store mosse a)	1.5	2.5	4	4	0.5	1.1	
		b)	1.7	2.0	1.5	1.5	0.2	0.3	
		c)	1.7	1.7	2.5	2.5	0.3	0.5	
		d)	2.1	0.8	2.5	2.5	0.4	0.2	3.5
52	Torvinv. kv.	Gällby mosse	2.0	2.5	2.5	2.5	0.4	0.7	1.1
53	Torvinv. kv.	Vängamossen	2.0	2.8	2.7	2.7	0.4	0.8	1.2
SGU, ser. D nr 33 torvmarksbeskr. a) Store m. (torvm. nr 811), b) Vare m. (torvm nr 810), c) torvm nr 813, d) torvm nr 812.									
<i>34 Ulricehamn.</i>									
54	Torvinv. kv.	Ramunde—Svartsjö mossar	2.5	2.7	5	5	0.9	1.4	2.3
55	Mossk., Torvinv. kv.	Replångsmossen	1.3	2.3	7	7	0.7	1.6	2.3
56	Torvinv. kv.	Karabomossen	1.6	2.1	9	9	1.0	1.9	2.9
57	IVA	Ko mosse	3	1	45	45	9.5	4.5	14
58	Torvinv. kv.	Gust. Adolfs Bremosse	1.6	1.4	3.5	3.5	0.5	0.6	1.1
59	Torvinv. kv.	Ryttaren	1.9	0.8	4.5	4.5	0.6	0.4	1.0
60	Torvinv. kv., IVA	Dumme mosse a)	2.3	2.2	31	31	4.3	6.1	
		b)	1.3	1.8	11	11	1.0	2.0	13.4
a) centrala partiet, b) kantdelar.									
<i>42 Vänersborg.</i>									
61	Torvinv. kv.	Trone mosse	1.3	1.5	7.7	7.7	0.6	0.9	1.5
62	Torvinv. kv.	Ekenäs mosse	2.5	2.2	5.6	5.6	0.7	0.9	1.6
63	Torvinv. kv.	Flomossen	2.2	1.7	4.2	4.2	0.6	0.5	1.1
64	Torvinv. kv.	St. Lärke mosse	1.8	2.3	12.3	12.3	1.4	2.8	4.2
<i>43 Skara.</i>									
65	Torvinv. kv.	Rösjö mosse m. fl. a)	2.3	1.9	28	28	4.5	5.6	
		b)	2.6	1.3	2.6	2.6	0.5	0.4	
		c)	2.3	1.5	4.9	4.9	0.8	0.8	12.6
66	Torvinv. kv.	Hällestads mosse	1.2	2.5	7.5	7.5	0.7	2.0	2.7
67	Torvinv. kv.	Källeryds mosse d)	2.5	1.5	1.7	1.7	0.3	0.3	
		e)	2.0	3.0	4.4	4.4	0.7	1.5	2.8
68	Torvinv. kv.	Fjärmossen	1.5	0.7	4.5	4.5	0.5	0.3	
		Blängsmossen	3.0	0.8	4.3	4.3	0.9	0.3	2.0 ¹
69	Torvinv. kv.	Stenstorps Billingemosse	2.4	1.2	7.2	7.2	1.4	0.9	2.3
SGU Ser. D nr 43 torvmarksbeskr. a) torvm. nr 230, b) nr 233, c) nr 235, d) syd- västra delen, e) nordöstra delen.									
¹ Fjär- och Blängsmossarna sammanräknade.									
<i>44 Hjo.</i>									
70	SGU sen.	Dags mosse	2.5	1.5	3.5	3.5	0.5	0.5	1.0
<i>52 Uppperud.</i>									
71	Torvinv. kv.	Tingvalla mosse	1.7	2.5	8.7	8.7	0.9	1.6	2.5
72	Torvinv. kv.	Öje mosse	2.0	2.8	9.5	9.5	1.1	2.1	3.2
73	Torvinv. kv.	Skee mosse	3.0	1.2	8.4	8.4	1.5	0.8	2.3
<i>53 Mariestad.</i>									
74	Torvinv. kv.	Julamossen	3.2	1.5	4.4	4.4	1.1	0.7	1.8
75	Torvinv. kv.	Fredsbergsmossen	3.2	2.0	6.3	6.3	1.5	1.3	2.8

Nr	Undersökning av	Torvmarkens namn	Medelmäk-tighet i m		Areal i km ²		Ber. torrsubstans mill. ton		
			H 1-5	H 6-10	H 1-5	H 6-10	H 1-5	H 6-10	total
<i>Top. bl. 54 Karlsborg.</i>									
76	Torvinv. kv.	Pjungseruds mosse	1.8	2.1	4.6	4.6	0.6	1.0	1.6
77	Torvinv. kv.	Myrhults mosse	2.6	1.8	12	12	1.9	1.9	3.8
78	Torvinv. kv.	Ryholms stormosse	2.8	1.1	7.5	7.5	1.3	0.7	2.0
79	Torvinv. kv.	Pulsängens stormosse	2.2	1.6	3.6	3.6	0.5	0.5	1.0
80	Torvinv. kv.	Degermossen	2.7	1.7	8.5	8.5	1.4	1.3	2.7
81	Torvinv. kv.	Kräks stormosse	2.2	1.8	4.4	4.4	0.6	0.7	1.3
82	Torvinv. kv.	Gölstorpsmossen	1.3	2.0	4.1	4.1	0.3	0.8	1.1
<i>55 Finspång.</i>									
83	Torvinv. kv.	Blackfärds-mossen	2.5	1.3	5	5	0.8	0.5	1.3
<i>56 Norrköping.</i>									
84	Torvinv. kv.	Fjällmossen	2.4	1.2	4.8	4.8	0.6	0.5	1.1
<i>64 Askersund.</i>									
85	BK, SGU äldr.	Billinge- Stormossarna	3	1	6	6	1	0.5	1.5
86	SGU äldr.	Julö mosse	5	0.5	3	3	0.8	0.1	
			3	0.5	1	1	0.3	0.1	1.3
87	SGU äldr.	Karsmossen	4.5	0.5	5.5	5.5	1.5	0.2	1.7
88	SGU äldr.	Timmermossen	4	1	6	6	1.5	0.5	2
89	IVA, Torvinv. linj. o. kv.	Skagerhultsmossen	3.2	2.0	23	23	5.9	3.7	9.6
90	Torvinv. linj.	St. Gårdsjö-mossen	3.5	1.0	6.5	6.5	1.5	0.5	2
91	SGU äldr.	Karamossen	4.0	0.5	3.5	3.5	0.8	0.2	1
92	Torvinv. kv.	Ekebymossen	2.4	1.3	3.7	3.7	0.5	0.5	1
nr 85—88, 91 huvudsakl. enl. rekogn. före 1917.									
<i>65 Vingåker.</i>									
93	Torvinv. kv.	Gällsjö-mossen	1.5	1.5	8.7	8.7	0.9	1.3	2.2
<i>71 Karlstad.</i>									
94	SGU sen.	Ö. Fågelviks stormosse	1.4	3.0	2.7	2.7	0.3	0.7	1.0
95	SGU sen.	Elgåmossarna	4.5	0.8	5	5	1.6	0.4	2.0
96	SGU sen., IVA	Åstorp-mossen	2.9	1.3	5.5	5.5	1.1	0.6	1.7
97	SGU sen.	Geijersdals stormosse	3.5	1.0	4.0	4.0	1.0	0.4	1.4
98	SGU sen.	Hultmossen	2.7	0.9	4	4	0.6	0.4	1.0
99	SGU sen.	Riksmossen	2.0	3.0	2.7	2.7	0.4	0.7	1.1
<i>73 Örebro.</i>									
100	Torvinv. kv.	Bredmossen ¹ Rösmossen ¹	1.9 0.3	1.5 1.6	3.0 1.5	3.0 1.5	0.6 —	0.2 0.5	1.3
¹ båda mossarna sammanräknade.									
<i>92 Östhammar.</i>									
101	IVA	Velångenmossen a) b)	2.0 —	1.1 3.2	8 —	8 7	1.0 —	1.0 2.0	4.0
a) norra och östra delarna, b) huvudsakl. sydvästra delen.									

Anförd litteratur.

- Assarsson, G. Vattenhalten i torvmarkerna inom södra Sverige. IVA Tidskr. 1943 sid. 184.
- Granlund, E. De svenska högmossarnas geologi. SGU, Ser. C, No 373 (1932).
- von Post, L. Södra Sveriges torvtillgångar. Nord. Jordbrugsforsk. 1923 s. 320.
- , Einige Aufgaben der regionalen Moorforschung, SGU, Ser. C, No 337 (1926).
- , och Granlund, E. Södra Sveriges torvtillgångar I, SGU, Ser. C, No 335 (1926).
-

ÖVERSIKTSKARTA
ÖVER
TORVMARKSENHETER (EJ ODLAD YTA 1940)
MED TORRSUBSTANSMÄNGD STÖRRE ÄN 1 MILL. TON

SIFFRORNA PÅ KARTAN HÄNVISA TILL NUMMER I TABELL 6 I TEXTEN

millioner ton torrsubstans
 streckat = lågförmultnad torv H 2-5
 svart = högförmultnad torv H 6-9

0 10 20 30 40 50 km

SVERIGES GEOLOGISKA UNDERSÖKNINGS SENAST
UTKOMNA PUBLIKATIONER ÄRO:

Ser. Aa. Geologiska kartblad i skalan 1 : 50 000 med beskrivningar.

	Pris kr
N:o 175 <i>Nya Kopparberget</i> av N. H. MAGNUSSON och G. LUNDQVIST 1932	4,00
» 176 <i>Storvik</i> av B. ASKLUND och R. SANDEGREN 1934	4,00
» 177 <i>Grängesberg</i> av N. H. MAGNUSSON och G. LUNDQVIST 1933	4,00
» 178 <i>Gävle</i> av R. SANDEGREN, B. ASKLUND och A. H. WESTERGÅRD 1939	4,00
» 179 <i>Förshaga</i> av R. SANDEGREN och N. H. MAGNUSSON 1937	4,00
» 180 <i>Färöv</i> av H. MUNTHE, J. E. HEDE och G. LUNDQVIST 1936	4,00
» 181 <i>Smedjebacken</i> av G. LUNDQVIST och S. HJELMQVIST 1937	4,00
» 182 <i>Lidköping</i> av S. JOHANSSON, N. SUNDIUS och A. H. WESTERGÅRD 1943	4,00
» 183 <i>Visby och Lummelunda</i> av G. LUNDQVIST, J. E. HEDE och N. SUNDIUS 1940	4,00
» 184 <i>Hedemora</i> av G. LUNDQVIST och S. HJELMQVIST 1941	4,00
» 185 <i>Horndal</i> av R. SANDEGREN och B. ASKLUND 1943	4,00

Ser. C. Årsbok 35 (1941)

N:o 438 ÖDMAN, OLOF H., Geology and ores of the Boliden deposit, Sweden. With 48 plates. 1941	8,00
» 439 DU RIETZ, T., Nyare undersökningar inom Remdalens malmtrakt och dess omgivningar. Med 4 tavlor. 1941	3,00
» 440 SAHLSTRÖM, K. E., Jordskalv i Sverige 1936—40. Med en karta. Resume: Erdbeben in Schweden 1936—40. 1941	0,50
» 441 SUNDIUS, N., Oljeskiffrar och skifferoljeindustri. 1941	3,00
» 442 WESTERGÅRD A. H., Skifferborrningarna i Yxhultstrakten i Närke 1940. Med 3 tavlor. Kemiska analyser av G. ASSARSSON. Summary: Borings through the alum shale in the neighbourhood of Yxhult in Närke made in 1940. 1941	2,00
» 443 GAVELIN, SVEN, Relations between ore deposition and structure in the Skellefte district 1941	0,50

Årsbok 36 (1942)

N:o 444 ÖDMAN, OLOF H., Copper ores of the «Red beds» type from Visingsö, Sweden. 1942	1,00
» 445 KULLING, O., Grunddragen av fjällkedjerandens bergbyggnad inom Västerbottens län. Med 1 karta. 1942	6,00
» 446 LUNDQVIST, G., Sjösediment och deras bildningsmiljö. 1942	1,00
» 447 GRIP, E. and ÖDMAN, O. H., The telluride-bearing andalusite-sericite rocks of Mångfallberget at Boliden, N. Sweden. 1942	1,00
» 448 DU RIETZ, T., Kvartsitkollorna i Ormsjö-Täsjötrakten. Med en karta. 1943	1,00
» 449 HJELMQVIST, SVEN, Stribergs malmfält. Geologisk beskrivning. Med 3 tavlor. Zusammenfassung: Der Striberger Erzbezirk. Geologische Beschreibung. 1942	3,00
» 450 JOHANSSON, S., Soil consolidation. Soil-settling process 1943	1,00
» 451 BROTZEN, F., Die Foraminiferengattung Gavelinella nov. gen. und die Systematik der Rotaliiformes. Mit 1 Tafel. 1942	2,00

Årsbok 37 (1943)

N:o 452	ÖDMAN, OLOF H., Geology of the copper deposit at Laver, N. Sweden. With 2 plates. 1943	1,00
» 453	HJELMQVIST, SVEN, Die Natronreiche Randzone des Granitmassivs nördlich von Smedjebacken in Dalarna. Ein Beitrag zum Studium der Granitbildung. 1943	1,00
» 454	GAVELIN, SVEN, On the distribution of metals at Rävlieden, N. Sweden, and in some other copper-zinc ores. 1943	1,00
» 455	THORSLUND, PER, Gränsen ordovicium—silur inom Storsjöområdet i Jämtland. Summary: The Ordovician—Silurian boundary in the Jemtland Storsjön area. 1943	1,00
» 456	LARSSON, W., Zur Kenntnis der alkalinen ultrabasischen Ganggesteine des Kalixgebiets, Nordschweden. 1943	1,00
» 457	LUNDQVIST, G., Norrlands jordarter. Med 2 tavlor. 1943	3,00
» 458	WICKMAN, F. E., A graph for the calculation of the age of minerals according to the lead method. With one plate. 1944	1,00

Årsbok 38 (1944)

N:o 459	WESTERGÅRD, A. H., Borrningar genom Skånes alunskiffer 1941—42. Med 6 planscher. Kemiska analyser av G. Assarsson. Spektralanalyser av S. Landergren. Summary and description of fossils. 1944	3,00
» 460	SUNDIUS, NILS, On the substitution relations in the amphibole group. 1944	0,50
» 461	JOHANSSON, S., Om jord och vatten på Lanna försöksgård. 1944	1,00
» 462	ASSARSSON, G., Torrsubstanstillgång och vattenhalt i torvmarker i södra Sverige. 1944.	1,00
» 463	WESTERGÅRD, A. H., Borrningar genom alunskifferlagret på Öland och i Östergötland 1943. Med 2 planscher. Kemiska analyser av G. Assarsson. Spektralanalyser av S. Landergren. Summary: Borings through the alum shales of Öland and Östergötland made in 1943. 1944	2,00
» 464	GRIP, E. and ÖDMAN, O. H., On Thucholite and natural gas from Boliden. 1944	1,00

Ser. Ca.

N:o 26	GRANLUND, ERIK, Beskrivning till jordartskarta över Västerbottens län nedanför odlingsgränsen. Karta i skalan 1:300 000. 1943.	8,00
» 30	MAGNUSSON, N. H., Ljusnarsbergs malmtrakt. Berggrund och malmfyndigheter. Med 2 tavlor. Summary: Geology and ore deposits of Ljusnarsberg. 1940	7,00
» 33	MOLIN, K., A general earth magnetic investigation of Sweden carried out during the period 1928—1934 by the Geological survey of Sweden. Part 3. Horizontal intensity. With 4 plates. 1941	10,00
» 34	MOLIN, K., A general earth magnetic investigation of Sweden carried out during the period 1928—1934 by the Geological survey of Sweden. Part 4. Vertical intensity. With 5 plates. 1942	10,00
» 35	GELJER, PER och MAGNUSSON, N. H., De mellansvenska järnmalmernas geologi. Med 56 tavlor. 1944.	25,00